

Jarkko Lahtinen

Kuntaliiton selvitys varhaiskasvatuksen henkilöstön riittävydestä

Johdanto

Kuntaliitto selvitti vuoden 2021 tietojen perusteella varhaiskasvatuksen henkilöstön määrän riittävyttä vuoteen 2030 mennessä. Varhaiskasvatuslain mukaan vuonna 2030 mennessä päiväkodeissa tulee 2/3 opetus-, kasvatus- ja hoitohenkilöstä olla varhaiskasvatuksen opettajia tai sosionomeja. Edellä mainitusta määrästä vähintään puolet on oltava varhaiskasvatuksen opettajia. Henkilöstöstä 1/3 tulee olla varhaiskasvatuksen lastenhoitajia. Henkilöstörakenteen muutos on merkittävä nykyiseen verrattuna ja uhkakuvana on erityisesti kelpoisten varhaiskasvatuksen opettajien ja sosionomien riittävyys siirryttäessä uuteen henkilöstörakenteeseen.

Selvityksen tekemisen osalta Kuntaliitto kysyi korkeakouluilta arviota valmistuvista varhaiskasvatuksen tehtäviin kelpoistuvista opiskelijoista vuoteen 2030 mennessä nykyisten päätösten perusteella. Lisäksi Kuntaliitto kävi keskustelua opetus- ja kulttuuriministeriön, kunta- ja hyvinvointialue-työnantaja KT:n ja Opetushallituksen kanssa. Vastaavia tilannearvioita on toteuttanut myös kunta- ja hyvinvointialue-työnantaja KT.

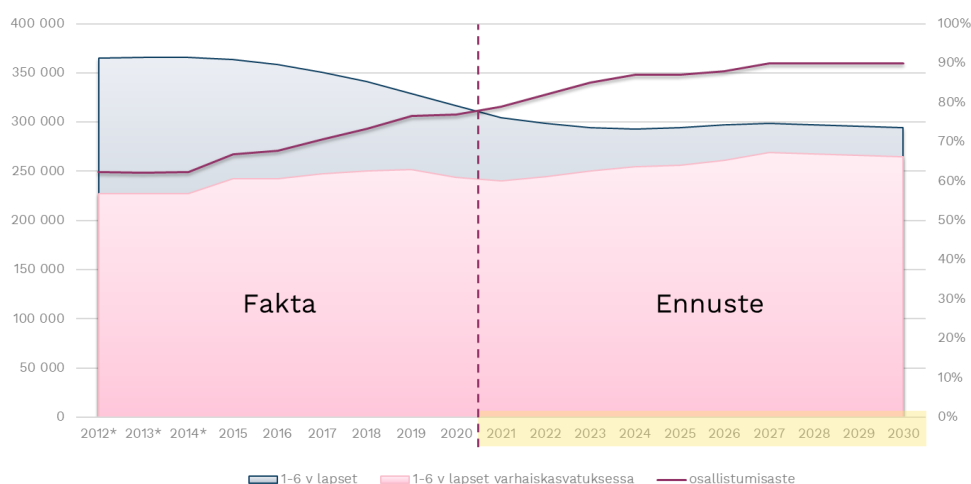
1. Tilannekuva

Varhaiskasvatuksen osallistuminen on ollut kasvussa viimeisen 10 vuoden ajan. Lapsia on osallistunut varhaiskasvatukseen aina aiempaa vuotta enemmän. Valtakunnalliset ratkaisut ja osallistumista lisäävät toimet ovat tältä osin onnistuneet. Valtakunnallisesti tavoitellaan edelleen varhaiskasvatukseen osallistumisen nostamista. Näin ollen on todennäköistä, että vuonna 2030 varhaiskasvatukseen osallistuvien lasten määrä ei ole nykyistä tilannetta vähäisempi. Palvelussa voi olla lapsia jopa nykyistä enemmän. Muutoksen osalta on syytä huomioida, että alle kouluikäisten lasten määrä on kuitenkin Suomessa voimakkaasti laskenut syntyvyyden alenemasta johtuen. Lisäksi korona on vaikuttanut perheiden tekemiin varhaiskasvatusta koskeviin valintoihin ainakin vuosina 2020 ja 2021. Kyseisten vuosien perusteella ei kuitenkaan ole syytä tehdä arviota lasten varhaiskasvatuksen osallistumiseen normaaliolosuhteissa.

Maakuntakohtaisesti varhaiskasvatukseen osallistuminen vaihtelee 60-80 prosentin välillä. Valtakunnallisesti varhaiskasvatukseen osallistuu noin 77 prosenttia 1-6 -vuotiaista lapsista.

Tilastokeskuksen väestöennusteen mukaan 1-6 -vuotiaita lapsia vuonna 2030 olisi 296 382. Mikäli valtakunnallisessa tavoitteessa päästään tilanteeseen, jossa varhaiskasvatukseen osallistuu 90 prosenttia ikäryhmästä on vuonna 2030 varhaiskasvatuksessa 266 744 1-6 -vuotiaista lasta. Lapsia olisi yli 13 000 lasta enemmän kuin esimerkiksi vuonna 2019 varhaiskasvatukseen osallistui. Mikäli tätä tavoitetta kohti halutaan edetä, on myös huolehdittava riittävästä henkilöstörakenteen mukaisesta kelpoisuusehdot täyttävästä työvoimasta.

* Palveluseteli mukana lapsimäärissä vasta 2015 alkaen

Lapsimäärät: Tilastokeskus ja sotkanet

Kuva 1. Varhaiskasvatukseen osallistuvien lasten määrän muutos

Kuntakohtaiset tilanteet vaihtelevat sekä lasten määrän että varhaiskasvatukseen osallistuvien lasten osalta merkittävästi. Varhaiskasvatuksessa olevien lasten määrä on noussut vuoteen 2019 saakka (252 117, osallistumisaste 76,6 %). Vuoden 2020 osalta lasten määrä hieman laski, osittain koronan aiheuttamista haasteista (243 845, 77 %). Mikäli tavoitellaan lasten osallistumismäärän kasvua on mahdollista, että esimerkiksi jo vuonna 2025 varhaiskasvatukseen osallistuisi 256 036 lasta, 85 prosenttia 1-6 -vuotiaiden lasten määrästä.

2. Työntekijöiden riittävyys

Kuntaliitto teki joulukuussa 2021 kyselyn varhaiskasvatukseen henkilöstön tulevista koulutus-/tutkintomääristä vuosittain vuoteen 2030 asti. Kysely

osoitettiin sekä sosionomeja kouluttaville ammattikorkeakouluille että varhaiskasvatuksen opettajia ja varhaiskasvatuksen erityisopettajia koulutuille yliopistoille. Osa korkeakouluista ei antanut arviotaan koko ajanjakson osalta.

Lopputuloksissa on huomioitava, että opetus- ja kulttuuriministeriön ilmoituksen perusteella korkeakoulujen aloituspaikkoja ollaan lisäämässä vuodelle 2022. Näitä mahdollisia lisäyksiä ei ole huomioitu esitettyissä arvioissa.

2.1. Varhaiskasvatuksen opettaja ja erityisopettaja

Varhaiskasvatuksen opettajia kouluttavat yliopistot arvioivat vuoteen 2030 mennessä valmistuvan hieman yli 8 000 (8 186) suomenkielistä ja noin 1 000 ruotsinkielistä varhaiskasvatuksen opettajaa. Varhaiskasvatuksen erityisopettajia arvioidaan vastaavasti valmistuvan noin 1 250 suomenkielistä ja hieman yli sata ruotsinkielistä. Mikäli vuosittain valmistuisi edelle esitetyn arvion mukaan sama määrä opettajia, valmistuisi vuosittain valmistuisi noin 800 (818,6) suomenkielistä ja noin 100 ruotsinkielistä varhaiskasvatuksen opettajaa sekä reilu sata suomenkielistä ja noin 17 ruotsinkielistä varhaiskasvatuksen erityisopettajaa vuosittain.

2.2. Varhaiskasvatuksen sosionomi

Ammattikorkeakouluilta kysyttiin koulutuksessa tällä hetkellä olevien sosionomiopiskelijoiden määrää, joilla on valmistuttuaan kelpoisuus toimia varhaiskasvatuksen sosionomina, arviota suoritettavien tutkintojen määrästä sekä siitä, kuinka moni valmistuvista sijoittuisi varhaiskasvatuksen tehtäviin. Sosionomien osata on syytä erityisesti ottaa huomioon asiaan liittyvä epävarmuus. Toistaiseksi sosionomin tehtävä ei ole vielä vakiintunut varhaiskasvatuksen osalta eikä palkkauksesta ole työehtosopimuksessa tarkemmin tätä kirjoitettaessa sovittu. Tutkintomäärät toteutuvat vain, jos on riittävästi hakijoita.

Vuoden 2021 aikana suoritettavien tutkintojen määräksi ilmoitettiin noin 1 655, näistä ruotsinkielisiä noin sata. Tästä joukosta varhaiskasvatukseen arvioitiin sijoittuvan noin 900 henkilöä, joista noin 50 ruotsinkielistä. Kyselyn perusteella varhaiskasvatukseen suuntautuvia sosionomeja voisi valmistua vajaa tuhat suomenkielistä ja noin 60 ruotsinkielistä vuosittain. Arvioon on syytä suhtautua suurella varauksella. Ääripäät arvioissa ovat Metropolian 5 valmistuvaa vuosittain ja Lapin ammattikorkeakoulun noin 120-130 valmistuvaan vuosittain. Muutamien ammattikorkeakoulujen kohdalla, jotka eivät olleet tehneet arvioita viimeisiin vuosiin, on laskennassa oletettu tutkintomäärien olevan samansuuruisia kuin arviot aiemmista vuosista.

2.3. Varhaiskasvatuksen lastenhoitaja

Lastenhoitajan tehtäviin kelpoistuu suorittamalla sosiaali- ja terveystieteiden perustutkinnon (lähihoitaja) tai kasvatustieteiden perustutkinnon (lastenhoitaja). Tutkinnon tulee sisältää tai sitä on täydennettävä riittävän laajuudella lasten hoidon, kasvatuksen ja opetuksen tutkinnon osilla. Tässä muistiossa emme tarkemmin käsittele varhaiskasvatuksen lastenhoitajan riittävyyttä, sillä henkilöstörakenteen muuttuessa lastenhoitajien määrällinen tarve vähenee ja on oletettavaa, että nykyinen tutkinnon suorittaneiden taso on riittävä. Laskettaessa henkilöstömääriä vaikuttaa siltä, että lastenhoitajien osalta saattaa olla jopa ylitarjontaa vuoden 2030 henkilöstörakenteen mukaisessa tilanteessa.

3. Henkilöstön riittävyys vuoden 2030 tilanteessa

Kuntasektorilla oli lokakuussa 2020 Kunta- ja hyvinvointialueyönantajat KT:n mukaan lasten päiväkotien toimialalla töissä 21 523 varhaiskasvatuksen lastenhoitajaa ja 16 816 varhaiskasvatuksen opettajaa. Ammattilaisia yhteensä 38 316. Vuonna 2030 mikäli varhaiskasvatukseen osallistuu noin 90 % 1-6 -vuotiaiden lasten ikäryhmästä tarvitaan yhteensä 40 428 ammattilaisista. Tämä edellyttää, että yli kolmevuotiaista palveluun osallistuu yli 90 % ja alle kolmevuotiaistakin keskimäärin 80 % lapsista. Tarvittavista työntekijöistä 13 476 tulee olla varhaiskasvatuksen lastenhoitajia ja 26 952 varhaiskasvatuksen opettajia tai sosionomeja. Vähintään puolet opettajista ja sosionomeista tulee olla varhaiskasvatuksen opettajia. Koska lastenhoitajia tarvitaan uudessa henkilöstörakenteessa aiempaa vähemmän vaikuttaa eläköityminen sekä lapsimäärän mukainen henkilöstön lisäystarve siten, että lastenhoitajia vaikuttaa oleva reilu 3 100 liikaa. Varhaiskasvatuksen opettajia ja sosionomeja tarvitaan laskelman mukaan noin yli 18 000 nykyistä enemmän.

Henkilöstötarvetta arvioitaessa on syytä muistaa, että varhaiskasvatuksen opettajina työskentelee henkilöitä, joilta puuttuu asetuksessa edellytetty kelpoisuus. Kunta ja hyvinvointialueyönantaja KT:n Juho Ruskoahon blogikirjoituksen (<https://www.kt.fi/blogi/2022/voidaanko-varhaiskasvatustalousta-2030>) mukaan voidaan olettaa epäpäteviä opettajia olisi 15,7 % varhaiskasvatuksen opettajista, eli lähes 2 640. Jotta haluttu henkilöstörakenteen muutos voidaan saavuttaa tulisi myös heidät korvata kelpoisilla opettajilla tai sosionomeilla.

Kevan eläköitymisennusteen mukaan varhaiskasvatuksesta poistuu eläkkeelle vuoteen 2030 mennessä yhteensä noin 10 000 varhaiskasvatuksen opettajaa, sosionomia ja lastenhoitajaa.

Nimike	Nykytilanne 2020	Eläköityvät (Keva eläköitymisennuste)	henkilöstön lisätarve lapsimäärän lisääntyessä	Vailla kelpoisuutta olevat opettajat (15,7 %)	Tarvittava henkilöstö 2030	Liikaa (+) tarve (-)
Varhaiskasvatuksen lastenhoitaja	21 500	5 590	739		13 476	3 173
varhaiskasvatuksen opettaja/sosionomi	16 816	4 372	1 478	2 640	26 952	-18 626

Taulukko1. K.okonaistilanne ja työntekijätarve

Korkeakouluille tekemämme kyselyn mukaan vuoteen 2030 mennessä valmistuu noin 9 000 varhaiskasvatuksen opettajaa. Varhaiskasvatuksen kelpoisuuden saavuttavien sosionomien osalta valmistuvien määrää sekä sijoitumista varhaiskasvatuksen tehtäviin on haastavaa arvioida. Jotta henkilöstörakenne on mahdollista toteuttaa, tulee mainitusta 18 626 henkilöstä vähintään puolet (9 313) olla varhaiskasvatuksen opettajia. On todennäköistä, että opettajia halutaan olevan todellisuudessa tätäkin enemmän. On myös huomioitava, että osa työntekijöistä on jatkuvasti esimerkiksi vanhempainvapaalla, työlomalla tai siirtyvät toisiin työtehtäviin eri alalle. Kaikki valmistuneet eivät myöskään kaikki hakeudu alan työtehtäviin. Tällöin eripituisiin sijaisuuksiin tarvitaan myös kelpoisia työntekijöitä. Lisäksi varhaiskasvatuslakiin mahdollisesti tehtävät muutokset voivat vaikuttaa tarvittavan henkilöstön määrään.

Nimike	Valmistuvat opettajat vuoteen 2030 (arvio)	Valmistuvat sosionomit vuoteen 2030 (arvio)	Heistä aktiivisesti työelämään (vanhempainvapaat, muualla töissä jne)	opettaja/sosionomi tarve yhteensä vuoteen 2030	Vaje
Valmistuvat opettajat/sosionomit	9 000	6 000	13 500	18 626	-5 126

Taulukko 2. koulutustarve

Kun huomioidaan yllä esille nostetut haasteet sekä korkeakoulujen ilmoittamat arviot valmistuvien määrästä on todennäköistä että varhaiskasvatuslainmukaista henkilöstörakennetta on mahdoton saavuttaa. Sosionomien osalta valmistuvien määrää on hieman madallettu käytyjen keskustelujen jälkeen. kyseisen koulutuksen valmistuvien määrään liittyy erityistä huolta työtehtävien sekä palkkauksen epävarmuudesta johtuvista syistä.

4. Pohdinta

Vaikuttaa vahvasti siltä, että nykyiset koulutusmäärät eivät mahdollista vaaditun henkilöstörakenteen toteutumista vuoteen 2030 mennessä. Kunnissa tehdään jo nyt työtä henkilöstörakenteen muuttamisen osalta ja vakansseja muutetaan vaatimusten mukaisiksi. Kelpoisten varhaiskasvatuksen työntekijöiden osalta on jo nyt huutava pula eikä nyt lisätyt aloituspaikat muutu työntekijöiksi kuin aikaisintaan noin neljän vuoden päästä.

Kuntaliitto on erityisen huolissaan siitä, voidaanko varhaiskasvatusta toteuttaa vaaditun henkilöstörakenteen mukaisesti tulevaisuudessa. Kunnissa tehdään työtä varhaiskasvatuksen työolosuhteiden parantamiseksi, kehitetään johtamista ja rakenteita, jotta palvelu voidaan toteuttaa entistä laadukkaammin. Palkkauksen osalta työehtosopimusneuvottelut ovat parhaillaan käynnissä. Varhaiskasvatuksen järjestäjät eivät kuitenkaan yksin pysty huolehtimaan kelpoisen henkilöstön saatavuudesta. Mikäli valtion toimin ei voida taata varhaiskasvatustilain mukaisen henkilöstön riittävyyttä on vakavasti pohdittava muita toimenpiteitä. Tulisiko säädöspohjaa tarkistaa? Onko esimerkiksi mahdollista pitää kiinni korkeakoulutettujen suhteellisesta osuudesta mutta muuttaa koulutusrakennetta siten, että sosionomikoulutuksen kautta voi myös kelpoistua opettajan tehtäviin (kuten aikaisemminkin)? Onko mahdollista kehittää sosionomikoulutusta siten, että kelpoistuminen myös opettajan tehtävään olisi mahdollista? Tuleeko nykyistä siirtymäaikaa pidentää? Miten voidaan kehittää varhaiskasvatuksen opettajakoulutukset rahoitusta?

Tässä muistiossa ei ole erityisesti otettu kantaa päiväkodinjohtajien tilanteeseen. Myös sen osalta vaikuttaa siltä, että vuoteen 2030 mennessä on erityisen pula kelpoisuusehtojen mukaisista päiväkodinjohtajista. Tämä on hyvä pitää mielessä, kun tätä kokonaisuutta pohditaan. Asian osalta voidaan myös kysyä, voisiko kelpoisuusehtoja muuttaa siten, että vaadittu ylempi korkeakoulututkinto varhaiskasvatuksen opettajan tai varhaiskasvatuksen sosionomin tutkinnon lisäksi olisikin soveltuva ylempi korkeakoulututkinto nimenomaisen kasvatustieteen maisterin tutkinnon sijaan.

Mikäli mitään ei tehdä henkilöstörakenne ei vaaditussa muodossa voi toteutua. Päätöksillä on jo kiire, sillä kaikki tulisi olla valmista hyvissä ajoin jo ennen vuotta 2030. Kuntaliitto vaatii asian osalta toimia ja toivoo kehittävää vuoropuhelua varhaiskasvatuksen järjestäjien, kelpoistavan koulutuksen järjestäjien, ministeriön sekä päättäjien kanssa.